

Koningin Louise van Pruisen.

Overleden 19 Juli 1810.

Pruisen, en geheel Duitschland mee, viert gedachtenis van den dood van koningin Louise van Pruisen, de overgrootmoeder van den keizer, de moeder van keizer Wilhelm I, den ouderen onder ons zoo welbekend nog en zoo sympathiek.

In onzen vorigen jaargang hebben wij, naar aanleiding van de geboorte onzer Prinses, de aandacht gevestigd op de vrouwen uit het huis van Oranje, en we zijn daarbij eenmaal buiten de lijst gegaan, om het beeld te schetsen van een dochter der Oranjes, Louise Henriette, de gemalin van den Grooten Keurvorst, omdat deze vorstin nog na meer dan tweehonderd jaren in het land onzer bureu geerd en geliefd is. Nog grooter liefde en vereering wordt toegedragen aan koningin Louise van Pruisen, die honderd jaar geleden gestorven is in den nog jeugdigen leeftijd van vier-en-dertig jaar.

Ieder volk heeft in zijn geschiedenis enkele personen, die tot helden en heldinnen der natie zijn geworden, tot heiligen bijna, die herdacht worden bij elke gelegenheid, en wier daden of wier persoonlijkheid invloed uitoefent, lang nadat ze gestorven zijn. En wanneer het waar is, dat een volk juist die grooten het meest vereert, die het duidelijkst de karaktertrekken van het volk hebben vertoond, dan is de vereering van koningin Louise een gunstig getuigenis voor de Deutsche natie.

Laten we trachten het beeld van koningin Louise voor de aandacht te voeren.

Geboren was ze in 1776, een dochter van den hertog van Mecklenburg-Strelitz. Nog zeer jong verloor ze haar moeder, en enkele jaren later haar tweede moeder; dat leidde het jeugdig gemoed tot ernst, en die ernst werd in de goede richting geleid door haar opvoedster, barones Von Wolzogen, die de jonge prinses bekend maakte met de liefde Gods in Christus, en haar een leidsvrouw was ook in daden van liefde en barmhartigheid.

Op zeventien-jarigen leeftijd huwde Louise in 1793 met den kroonprins van Pruisen, den lateren koning Friedrich Wilhelm III, wiens zuster Wilhelmina eenige jaren vroeger gehuwd was met onzen kroonprins, den lateren koning Willem I. We behoeven ons de beteekenis van het jaartal 1793 slechts in te denken, om aanstonds ons bewust te worden, dat een verbintenis van vorstelijke personen in die dagen geen profetie was van louter uitwendig geluk. Onze prinses Wilhelmina ondervond het wel anders, toen ze een jaar later met haar schoonmoeder en haar kindje in een visschersschip naar Engeland overstak, vluchtend voor de Patriotten; koningin Louise zou het ondervinden als haar schoonzuster, al was het eenige jaren later. Eerst genoot ze nog een tijd van vrede en rust, als kroonprinses en sedert 1797 als koningin. En in die dagen werd het reeds openbaar, wie zij zou voor haar huis en voor haar volk. Dit werd openbaar, dat zij de vreeze Gods boven alles stelde. En dat beteekende veel in een tijd, toen het ongelooft groot was onder voornamen en geringen, toen er zeer weinig oprechte godsvrucht gevonden werd.

„Ik heb den Heere Jezus Christus onuitsprekelijk lief,” zoo verklaarde de kroonprinses aan een huisvriend, den evangelischen bisschop Eylert. „Datgene, wat bij mij het hoogste ideaal is en blijft, is bij Hem leven en daad. In eerbied bidt het hart Hem aan, en wordt tegelijk zoo machtig tot Hem getrokken.” ’t Was bij die gelegenheid, dat haar gemaal, de kroonprins, tot haar zeide: „Daarbij zal het blijven, Louise: ik en mijn huis, wij zullen den Heere dienen.”

En toen de dagen van moeite en droefenis kwamen, is het vaste geloof in Christus en de oprechte liefde tot Hem de kracht geweest, die haar in staat stelde, de rampen te

dragen en onversaagd te blijven staan. En daarmede is ze tevens een voorbeeld geweest voor haar zeven kinderen, van wien de twee oudste het meest bekend zijn: Friedrich Wilhelm IV en Wilhelm I, de latere keizer. Van deze beide Pruisische koningen is het bekend, dat zij godvreezende vorsten zijn geweest, die zich de goede belijdenis niet schaamden. Ja, op de volgende geslachten zelfs heeft koningin Louise haar stempel gezet, en ook haar achterkleinzoon, de tegenwoordige keizer, spreekt zijn erkentenis van Gods macht en Gods bestuur openlijk uit. Zoo bijv. in 1907 te Memel, waar koningin Louise haar droevigste dagen doorleefde. De keizer had het gehad over den grooten vooruitgang van Duitschland. „Doch zouden we nu,” zoo vervolgde hij, „in trotschheid, om niet te zeggen in overmoed, over de heerlijke ontwikkeling van ons volk, de ware bron onzer kracht vergeten? Ik meen: neen! Wij willen opzien tot God, dankbaar voor de genade, die Hij ons bewijst. Evenzeer als honderd jaren geleden is het noodig, steeds den blik opwaarts te heffen in het bewustzijn, dat al onze voorspoed door Hem geschonken is. En met het oog op de Goddelijke leiding willen wij werken, zolang het dag is.”

Zie, al is dat nog geen Christendom, toch doet het weldadig aan, in onzen tijd van godverloochening en afval, een van de machtigste vorsten der wereld in het openbaar zoo te hooren spreken. Dat is nog een nagalm van het onwrikbaar vertrouwen van koningin Louise.

De kwade dagen kwamen voor haar door Napoleon Bonaparte. In 1805 hadden Oostenrijk, Rusland, Engeland en Zweden zich verbonden tegen den overweldiger; de Pruisische koning echter, wankelmoedig van karakter, trachtte onzijdig te blijven, en luisterde naar lafhartige raadgevers. Toen was het, dat koningin Louise begon de krachtigste en beste mannen van Pruisen om zich heen te verzamelen, om bijeen te houden, wat nog bijeen te houden was. En eindelijk begreep ook de koning, dat hij doortasten moest, en hij verklaarde aan Napoleon den oorlog.

Doch de beste gelegenheid was reeds voorbij; de bondgenooten waren herhaalde malen verslagen, en thans richtte Napoleon al zijn macht en al zijn toorn tegen Pruisen. Koningin Louise vergezelde haar gemaal in den strijd, doch toen Napoleon bij Saalfeld zegepraalde, moest zij in haast terugtrekken naar Berlijn. Dat was het begin van een moeilijke vlucht, die zich ten slotte uitstrekke tot Memel, het uiterste punt van het Pruisische rijk. Ze trachtte eerst in Berlijn te blijven, doch toen ook de veldslagen bij Jena en Auerstädt verloren werden, en de Fransche troepen oprukten naar de hoofdstad, moest ze verder, naar Koningsbergen. Op die reis schreef ze in haar dagboek de bekende woorden van Goethe:

„Wie nooit zijn brood met tranen at,
Wie nooit in kommervolle nachten
Al weenend op zijn leger zat,
Die kent u niet, gij hemelmachten.”

Doch de aanduiding van „hemelmachten” was voor de besliste vorstin te zwak; ze sprak een sterker vertrouwen uit door het zingen van Paul Gerhardts wereldlied:

„Beveel gerust uw wegen,
Al wat u ’t harte deert,
Der trouwe hoede en zegen
Van Hem, die ’t al regeert.”

En in dat vertrouwen vluchtte ze naar Koningsbergen. Daar werd een van haar kinderen ziek, en toen die hersteld was, zij zelve. Nauwelijks was ze genezen, of het bleek, dat ze ook in Koningsbergen niet veilig was; ze moest nog verder. Haar dokter was bezorgd, doch ze antwoordde hem: „Ik wil liever in de hand van God, dan in de hand der menschen vallen.” En Gods hand heeft haar gesterkt en bewaard. „We hebben haar,” zoo schrijft haar dokter, „in een vreeselijken storm en sneeuwjacht in het rijtuig gedragen, en dertig uren verder vervoerd langs de Kurische landtong naar Memel. Drie dagen waren we onderweg; des daags ging de tocht door het water der

Koningin Louise en haar zontje Wilhelm.

zee, dat over het land sloeg, of zich tot ijs had verhard; des nachts vertoefden we in de ellendigste verblijven. Den eersten nacht lag de koningin in een vertrek, waarvan de vensterruiten gebroken waren, zoodat de sneeuw over haar bed waaide; daarbij ontbrak het haar aan het noodige voedsel voor haar zelf en haar kinderen. Zoo heeft nog nooit een koningin geleden! En toch hield haar vertrouwen op God haar staande, zoodat wij allen bemoedigd werden.”

En niet alleen de personen, die haar vergezelden, hield ze staande, ook den koning, die zoo licht mismoedig werd.

Weer werden de Pruisen en Russen verslagen bij Friedland; thans viel ook Koningsbergen den overwinnaar in handen. „Meen toch niet, dat kleinmoedigheid mijn hoofd buigt,” zoo schreef de koningin aan haar vader; „twee dingen zijn er, die mij verheffen boven alle leed: Wij zijn geen spel van het blinde toeval, maar we zijn in Gods hand; en voorts, wij vallen met eere.”

Toen volgde in 1807 de smadelijke vrede van Tilsit, waarbij Pruisen de helft van zijn land moest afstaan, een zware oorlogsschatting betalen en een Fransche bezetting moest onderhouden. En de koningin bleef hopen, dat dit leed gezegende vruchten mocht dragen voor haar volk en haar huis. „'t Is goed, dat mijn kinderen reeds in hun jeugd den ernst van het leven ervaren,” schreef zij. En zij spande alle krachten in, om de noodlijdende bevolking te hulp te komen. Zelfs een gouden tafelstel, een erfstuk van de koninklijke familie, werd gesmolten, om de armste onderdanen te kunnen helpen.

Eerst in December 1809 keerde de koningin naar Berlijn terug. Ze was ziekelijk geworden, en had nog het leven geschonken aan haar zevende kind. Die terugtocht toonde overal en vooral in Berlijn, hoe de bevolking haar had leeren waardeeren. Doch haar dagen waren geteld. Een sterk verlangen kwam over haar, om nog eens bij haar vader in Mecklenburg te zijn, en daar in het eenvoudige heerenhuis van Hohenzieritz zou ze haar levende vinden. Ze had reeds lang geleden aan een hevigen hoest en aan borstkramp, en thans werd haar lichaam door koorts gesloopt. Den 19den Juli 1810 kwam des morgens haar gemaal met haar twee oudste zonen, vijftien en dertien jaar oud. Ze kwamen nog juist bijtijds. Om negen uur des avonds richtte ze haar oogen ten hemel, riep: „Heere Jezus, maak het kort,” en was ontslapen om met den Heer te zijn.

In Berlijn, in Charlottenburg, is ze begraven. Daar heeft de koning haar een mausoleum gebouwd, waar ook zijn eigen overschot in 1840 werd bijgezet. En daar ging in later tijd haar zoon, de keizer, zoo gaarne, om in de eenzaamheid te bidden tot den God, dien zijn moeder hem had leeren kennen. Is het wonder, dat haar nakomelingen, en dat het gansche volk zich opmaakt om haar te gedenken, nu de datum van haar sterven honderd jaar geleden is?

A. L.

BRIEVEN UIT WONDERLAND.

Beste Vrind!

We hebben hier in Wonderland wonderlijke fabrieken, fabrieken van levensmiddelen. Niet van verduurzaamde levensmiddelen, maar van levensmiddelen. De levensmiddelen, die jij en ik en alle menschen eten, bestaan bijna uitsluitend uit deze vier voedende stoffen: stijfsel, suiker, vet en eiwit. Een capucijner bv. — ik bedoel geen monnik, maar een erwt — bevat heel veel eiwit, en ook nog al wat stijfsel; we noemen dat het meel van de erwt; voorts nog wat vet en wat suiker. Een aardappel bevat veel stijfsel; in de aardappelmeelfabrieken wordt dat er immers uitgehaald; verder nog een weinig eiwit, en wat suiker en vet. Zoo zou ik van al

onze levensmiddelen kunnen zeggen; de scheikundigen kunnen je wel precies zeggen, hoeveel % de verschillende levensmiddelen van deze voedingsstoffen bevatten. Bovendien vindt ge in alle ook nog wat fosfor, zwavel, ijzer, kalk, magnesia, kiezelzuur, en dergelijke mineralen. Deze, die wij tot onderhoud van ons lichaam ook noodig hebben, vinden we vooral in de groenten.

Nu worden die levensmiddelen hier bij ons in Wonderland gefabriceerd in tal van kleinere en grootere fabrieken. Maar wat een onderscheid met de fabrieken in de groote steden of in de dorpen. Daar heb je hooge schoorsteenen, die walmenden rook doen hangen in de lucht, zoodat je ademhaling bemoeilijkt wordt; daar heb je een aanhoudend gestamp en geraas, dat je zenuwen prikkelt; daar heb je hoopen vuil en afval, waar je verlegen mee wordt. Bij ons niets van dat alles. Onze fabrieken werken zonder stoom of gas of electriciteit; we hebben als beweegkracht niet anders dan de zonnestralen zelf; we gebruiken dus zonnemotoren. Rook is er niet te zien; de lucht wordt niet bedorven, integendeel, onze fabrieken geven als bijproduct alleen reine, zuivere zuurstof, die het ademhalen tot een genot maakt. Geraas maken onze fabrieken ook niet; je verneemt niets, en de arbeid gaat in alle stilte voort. En afval zie je nergens; de grondstoffen worden geheel verwerkt; alleen blijft er soms wat water over, dat de lucht vochtig maakt en den akker vruchtbaar doet blijven. Zoo zijn onze Wonderlandsche fabrieken van levensmiddelen.

Je begrijpt, dat ik de planten bedoel, en de vergelijking met fabrieken heb ik ontleend aan Bettex, wiens boeken over de natuur en de schepping ik je niet genoeg kan aanbevelen; je wordt er niet alleen door onderwezen, maar gesticht tevens, en er zijn niet veel boeken over de natuur, waar je dat van zeggen kunt.

In mijn vorigen brief heb ik al opgemerkt, dat de plant in de wereld is, om de doode stof levend te maken. De plant gebruikt tot voedsel in hoofdzaak water, koolzuur en stikstof, met nog die mineralen, die ik straks noemde. Wat water is, weet je, en je weet ook wel, dat het scheikundig samengesteld is uit waterstof en zuurstof. Koolzuur ken je ook wel; het is samengesteld uit zuurstof en de zwarte koolstof, die het hoofbestanddeel is van steenkool en potlood en van al onze brandstoffen. We hebben die brandstoffen uit het plantenrijk, en we zien dus meteen, dat de planten koolstof bevatten. Ja, alles wat van planten komt, bestaat wel voor de helft uit zwarte koolstof. Het lijkt wel vreemd, dat witte suiker en groene bladeren bv. voor een groot deel uit zwarte koolstof bestaan, maar ik moet daarbij opmerken, dat suiker bv. bestaat uit koolstof, waterstof en zuurstof, en die drie stoffen zijn niet met elkander vermengd, maar scheikundig verbonden. Een scheikundige verbinding heeft heel andere eigenschappen dan de grondstoffen. Als bv. rood koper zich verbindt met onzichtbare zuurstof, krijg je geen metaal maar een groen poeder, het zeer vergiftige kopergroen, dat als verfstof gebruikt wordt. Evenzoo, wanneer waterstof en zuurstof zich met de zwarte koolstof verbinden, krijg je de witte, zoete suiker, die op geen van drieën gelijkt. Toch kun je heel gemakkelijk aantoonen, dat suiker koolstof bevat. Giet maar eens wat warm water op suiker om het te smelten; giet je er daarna sterk zwavelzuur op, dan neemt dit zwavelzuur de waterstof en de zuurstof op, en je houdt zwarte kool over.

Evenzoo bestaat stijfsel of zetmeel uit koolstof, waterstof en zuurstof. Vet ook. En de eiwitstoffen van de planten bestaan eveneens uit koolstof, waterstof en zuurstof met nog stikstof. Eiwit is dus een vierledige verbinding; de andere drie zijn drieledige verbindingen. In de doode natuur komen geen drie- of vierledige verbindingen voor; alleen tweeledige. Ijzroest bv. is een verbinding van zuurstof en ijzer; water een verbinding van zuurstof en waterstof. Wanneer chloor en zuurstof zich verbinden, vormen ze *chloorzuur*; verbindt het metaal natrium zich met zuurstof, dan vormt het een aardsoort, die *natron* heet, en verbinden eindelijk chloorzuur en natron zich met elkaar, dan vormen ze gewoon keukenzout.